

מלאכת זורע

א. בגדר הזורע

1. בעצם הגדרת המלאכה, בבלי וירושלמי

בירושלמי, בפרק כלל גדול איתא: "כל דבר שהיה מבחיל את הפירות חייב משום זורע: הנוטע, המבריך, המרכיב וכו' המאבק, המעשן, המתליע, הסך המשקה וכו' כל דבר שהוא מבחיל את הפירי חייב משום זורע".

נראה ללמוד מירושלמי זה, דגדר הזורע אף בבישול הפרי, ולא דוקא בגידולו והצמחתו הנראים לעין, וכגון בסך, והיינו כדאיתא בע"ז (ני") "סכין את הפגין ומנקבים ומפטמין אותן וכו'", ופרש"י בד"ה את הפגין: "סכין אותן בשמן כשהן חונטין, כדי שיהיו שמינות". וכן כתב בד"ה מפטמין: "ממלאין את הנקבין שמן וכו'", והיינו דסכין דומיא דמפטמין, וא"כ לאו לתועלת גידול, אלא להשמין הפרי, שיהא רך וטעים לחיך. ויעויין עוד בתוס' ר"ד לסוכה (לו.) גבי אתרוג הירוק ככרתי שפסול לר' יהודה, שכתב בטעמא: "דאע"ג שגדל והתעבה כל צרכו עדיין לא נתמתק, והוא בוסר, ועתיד לגמור עדיין באילן וכו' ואתרוג קטן נתמתק כבר, אלא שעתיד לעמוד באילן כדי שיגדל ויתעבה וכו'", וא"כ ג"כ כנ"ל מחלק בין גדילה ובין גמר הבשלה דתרי מילי נינהו. גם ב"ר"ח בע"ג: גבי זורע הביא לירושלמי אבל במקום "מבחיל" נקט לשון "משביח", וגם זה עולה כנ"ל בהבנת דעת הירושלמי. (ועיין עוד באג"ט בהג"ה בזורע סעי ט' ודלא כקה"ע בירושלמי.) עוד יש ללמוד מן הירושלמי, דאף הסרת מונע להבחלת הפרי ג"כ הוי בגדר זורע, שכן מעשן ומתליע היינו להסיר המזיקים לאילן. וזה ודאי חידוש, דלכאורה לא הוי פעולה חיובית של השבחה, אלא רק תוצאת זורע מבלי מעשה זורע. אמנם כך עכ"פ יוצא בהדיא מן הירושלמי, מאידך גיסא, בבבלי לא מצינו אף ברמז למה שהראנו לדעת מן הירושלמי, דבדף עג: מייתו לבריתא ד"הזורע והזומר והנוטע והמבריך והמרכיב כולן מלאכה אחת הן", ולא הביאו להמשך המלאכות כדוגמת הירושלמי. ויתרה מזו מצינו במו"ק (ב:) דאמר רב יוסף: "מה דרכו של זורע להצמיח הפרי", ואף דרבה פליג עליה גבי מנכש, זה ודאי שבעיקר מלאכת זורע אין ביניהם מחלוקת, עי"ש. וא"כ מפשט לשון הבבלי עולה דדוקא הצמחה היא בגדר זורע ולא השבחת הפרי, וגם ליכא ראייה כלל להסרת מונע דיתחייב בזורע כנ"ל.

בראשונים נראה דפליגי גבי ירושלמי זה אם הלכה הוא, דבר"ח הביאו וכן במאירי (ואע"פ שכתב בהגדרת זורע שהוא "אב לכל מיני הצמחה" וא"כ נקט לשון צימוח, מ"מ נראה דכלל בזה "כל מיני הצמחה" בלשונו ואף שיבוח, ועל כרחק בעינן לתרץ כן בלשונו מדמייתי לירושלמי הנ"ל. באו"ז צריך הכרע.

דהביאו להוכיח ממנו למשקה דאיהו תולדה הזורע, וכרב יוסף בבבלי (מו"ק ב'), ואין ברור אם סבירא ליה לגמרי או דעכ"פ יש להכריע מיניה גבי דין משקה, ורק משום כך הביאו. אמנם מן הרמב"ם בפ"ז בשבת הל' ג', שהגדיר למלאכת זורע ד"לצמח דבר הוא מתכוון", משמע דלא סבירא ליה כהגדרת הירושלמי, (וגם נראה דלקח לשונו מהגדרת רב יוסף במו"ק כנ"ל). וכן מדלא נקטיה בפסקי הדברים האסורים משום זורע ואף לא בתולדות (עי"ש בפר' ח') ואפשר דאפי' מדרבנן לא אסור (מצד הזורע שבו).

באחרונים הרבו להביא ירושלמי זה. (כלכלת שבת בזורע, באג"ט זורע סעי' ז', בשביתת השבת, זורע סעי' ב' וביסודי ישרון ח"א עמ' 13 ועמ' 21). אמנם באג"ט ובשביתת השבת ציינו שזו דעת הירושלמי, ונראה דרצו להעמידנו על הקושי להחליט בענין זה, ומ"מ להחמיר בעינן דהוי ספק דאורייתא. ומה שביסודי ישרון כתב בשני המקומות דכן דעת הירושלמי ואף הרמב"ם, צ"ב בכוונתו ויעוי"ש.

יש להעיר מה ששמעתי לתמוה אל"ט מלאכות, דחשיב חורש וזורע ומיד אח"כ קוצר, אבל בהמשך סדורא דפת נקט לבורר, זורה ומרקד, דהבדלים דקים ביניהם, ולכאורה יותר היה להביא שאר מלאכות שאדם עושה אחרי הזריעה, וככל הני דירושלמי, ואף בגמ' ברכות (נח'). גבי כמה יגיעות יגע אדם הראשון עד שמצא פת לאכול חרש זורע וקצר וכו', ולא מנו ביגיעותיו כל הני דירושלמי דבמציאות כן הוא, וביותר מכך שהרי הזריעה יום והחרישה יום, אבל כל הני דבנתיים עמל ויגע וטורח בשיבוח והצמחת שדהו. ויישב על פי זה דבאמת הכל כללינהו התנא בקוצר, ועל כרחין דאף כוונת הבבלי כך, אמנם ברמב"ם דזהו פסק הלכה והיה ליה לפרש טפי, מודה דאין לאמר שאף דעתו כן. ואמרתי דתנא דמסייע קצת לדרך זו במאירי, דנקט לישנא דהצמחה, ומ"מ מייתי לירושלמי וכנ"ל.

בסיכום הראנו לדעת מן הירושלמי, דאף שיבוח הפרי הוי זורע, ואף בהסרת מונע. פשיטות לשון הבבלי אינו מורה כן, אלא דבעינן הצמחה וגידול, ולא בהסרת מונע. רבים מן הראשונים ואחרונים ס"ל כירושלמי, ואפשר דהיינו טעמא, דכל דאפשר לפשורי בין שני התלמודים בעינן לעשות כן, אבל ברמב"ם אין נראה דפסק כירושלמי אלא כבבלי. אמנם מדרבים ס"ל כירושלמי, ואף אפשר לפרש דאף לבבלי סבירא כן וכנ"ל דכללינהו התנא בזורע, אף דבפשט אין זה כן, ועוד דהרמב"ם לא סבירא ליה כן, מ"מ נר' להחמיר כוותיהו, ובפרט דהוי ספק מלאכה דאורייתא.

2. זריעה ושרוש

ברש"ש לשבת ע"ג: הביא ממנחות ס"ט. דכל דלא אשרוש כמאן דמנח בכדא דמיא (גבי היתר העומר לזרעים). וכתב דמ"מ לענין שבת כיון שעתיד לשרש מחמת מעשיו חייב מהשתא, וכמו אופה, דבשעת הכנסה לתנור ליכא לאפיה.

אמנם בלקט קודם שנשרש נעקרו מעשיו, ודומיא דאופה כדאמרינן בפ"ק דשבת (דף ד'). גבי רדית הפת שהתירו לו לרדותה קודם שיבוא לידי איסור חטאת. עוד כתב בדמלאכת זורע מחייב אף שהשרוש נעשה בחול (עי' בפ"ב דשביעית מ"ו דעות מתי הקליטה אם אחר י"ד יום או ג' ימים). ומזה למד דאף באופה כן דאף בשנגמר הבישול בחול חייב.

בסיכום דעת הרש"ש זורע דומא דאופה לכל מילי, וילפינן חד מהנך. כשם שבאופה חייב מהשתא על מעשיו דלבסוף כיוון דגמר מעשיו, ומ"מ יכול לעקור מעשיו במנעו תוצאת מעשהו כך בזורע, וכשם שבזורע חייב אף שתוצאת מעשיו בחול כך גם באופה חייב אף אם נגמר בישולו בחול.

גם במהר"ם בן חביב (בקול גדול סי' ע"ה) כתב כרש"ש לענין זורע, דמדמי זורע - לאופה.

על דעת הרש"ש ומהר"ם בן חביב פליגי הרבה מן האחרונים. במנ"ח (ברצ"ח וקצת גם במוסך השבת במל' זורע) כתב דאין ללמוד ממנח כדא דעומר לזורע דשבת ויו"ט, דאיסור זריעה אין עיקרו בתוצאת השרוש, אלא בעצם פעולת הזריעה, והיינו דלא סבירא ליה דתוצאת איסור דמלאכת שבת תחשב אף אם נגמרה בחול, ועוד מוכיח משם המלאכה, דזריעה היינו שם הפעולה, ואפיה היינו שם התוצאה ודלא כהרש"ש. עוד כתב דאף בחינוך מצינו כן, דגבי איסור כלאיים בסוף מצוה תקמ"ח כתב: "לוקה מדאורייתא מיד שזרען וכו' אבל לענין שיאסרו בהנאה וכו' לאחר השרשה". ונילף לדידן לענין שבת, דהוא הדין נמי דשם זריעה אחד הוא (ואף כל שכן הוא דבשבת עיקר האיסור זה פעולת האדם, ובכלאיים ההשפעה במציאות, ודומיא קצת דשביעית, וכמו שנכתוב לקמן, ואולי יש קצת לחלק דדוקא בשבת חייב דמלאכת מחשבת אסרה תורה, וסו"ס נעשתה מחשבתו, וכעין שכתב בקול גדול למהר"ם חביב הנ"ל*).

גם בהר צבי למנ"ח (ובשו"ת או"ח רכ"ח) לא סבירה ליה כרש"ש, והקשה לו מכמה פנים. חדא דבתוסד"ה "קודם" בשבת ד'. גבי רדיית הפת הקשו דהוא התראת ספק כיוון שיכול לרדותה, ומדוע לא הקשה התוס' כן אף גבי מלאכת זורע. גם במהרש"א שם שמקשה אתוס' דהו ליה להקשות קושיתו אמתניתין, ותירץ דהתם אפשר לאוקמא באופה להדיא מוכח דלא סבירא ליה כהרש"ש דבזורע ודאי ששייך להקשות אמתניתין דליכא זורע דלהדיא משריש.

עוד מקשה דהיכא מצינו שמעשיו של חול ישלימו לאיסור שבת, כמו שכתב הרש"ש בדמותו אופה לזורע דנשרש בחול. וכן קשיא דקי"ל דאין חייב חטאות חייבים עד שתהא תחילתו וסופו בשגגת איסור (שבת קב.), וא"כ ככה"ג דאפיה נגמרה בחול לא הוי כולו באיסור כשם שבנדוע לא קרינן ביה כולו בשגגה.

אמנם מיישב קצת עפ"י סברת הנימוקי"י בב"ק גבי אישו משום חיצו, דאין לאמר דס"ל דממש כמדליק בידיים חשוב כל שעה, דא"כ איך מדליקין נר

* ואח"כ שמחתי לראות שסברות אילו כתובות באג"ט לזורע סעי' סק"ח אות ז' ובהג"ה שם, עיי"ש בדבריו.

שבת, אלא צריך לאמר דמדמעשה ההדלקה נגמר כבר הכל חשיב מחמתו, וא"כ הכא נמי דחייב שבת נגמר במעשהו והכל נחשב מחמתו, אמנם תנאי הוא שתעשה התוצאה כי היכי דלתחשיב כמעשה איסור. ובה מיישב דכולו באיסור מקרי. (אמנם מעיקרא נראה דקושיתו משגגת שבת ליתא, דהתם גזיה"כ היא בהלכות שגגות, ואין זה עניין עם הגדרת איסורי שבת.)

בעצם הסברת החינוך לחילוק שם המלאכות שואל בהר צבי: "אטו אפיה וזריעה כתב קרא? וכו' מנא לן דשמא קא גרים, ותנא גופיה מנא ליה?! ותירץ עפ"י הלכות קטנות למהר"ם חאגיז (ח"א ס"י רס"ו) שכתב: "מסתברא דמבשל ואופה עדיין גמרו בידי אדם, שצריך להגיס בקדירה ולחתות בגחלים, אבל בזורע הכל בידי שמים. (וכהא דאמונת זה סדר זרעים (שבת לא).) ובירושלמי איתא דמאמין בחי עולמים וזורע והובא בתוס' שם.)

אבל גם על דבריו שאל דהרי גם בתנור מיירי ככהא גוונא דאין צריך להתעסק בו, (והיינו דאי לאו הכי לא הוי פס"ר ולא מחייב.), ויישב על פי דברי הקרבן נתנאל לפר' ראשון בשבת אות ר' דכל המלאכות חייבם כדרך עשייתן במשכן, ואפשר דלזה כוון המהר"י חאגיז דדרך במבשל שיהא משגיח ומתעסק ואינו מסלק עצמו מן התבשיל עד שיגמר בישולו, וזהו שכתב "שגמרו בידי אדם" שבידו לעשות ולמהר בישולו, אבל בזריעה תיכף משמשליך הזרעים בקרקע ידיו מסולקות הימנה ואין לו עוד עסק בה, כי אין הדבר בידו וכמו שאמרו בירושלמי: "שמאמין בחי עולמים וזורע", ולכן שפיר מחייבין ליה אפי' אם חזר וליקט הזרעים.

איברא דנראה לי שאף על דבריו אפשר לשאול, וכי אין דרך בזורע להתעסק בזריעתו לנכש ולהשקות. לאבק, לעשן וכו', וככל מה שמנו בירושלמי בתולדות הזורע, וכן הוא במציאות כידוע, שהזריעה יום והקצירה יום, וכל ימים שבנתיים הם עיקר עבודת החקלאי, ואיך נימא דרק דרק המבשל כך היא כנ"ל?! ואולי יש לאמר דבשלמא מבשל שבמעשיו בלבד יכול להשפיע על גמר הבישול חשיב לאיסורו בסוף, אבל בזורע דאף שיעשה כל שיוכל לא מתחייבת מכך תוצאת המעשה ומעשים שבכל יום יוכיחו, וא"כ לא חשבינן ליה כמשפיע אף שבאמת כך הוא על פי רוב, אחר שבטבע הזריעה מאמין בחי עולמים וזורע וכמי שידי אסורות ומסולקות מן המלאכה, ועל דעתי, דלא בעינא כלל למצוא סיבה להחשיב לאיסור אפיה בתוצאת המלאכה דהא כל אבות מלאכה כך הם, דאף שאיסור שבת הם על האדם מ"מ לא מתחייב במעשה קוף בעלמא, אלא על תוצאת מעשהו בפועל, וא"כ כל מה דבעינא זה רק החילוק בין זורע לשאר מלאכות וכנ"ל.

עוד שמעתי חילוק עמוק בין זורע לאופה, דבשם הקדירה ע"ג האש כל זמן שלא התבשל או נאפה הרי האש דבר אחד, והמים דבר אחד, והבשר דבר אחד, ואין כל קישור ביניהם ואין פה יצירה עד לגמר בישול. אבל בזורע, הזרע כשהוא בתוך האדמה מתבטל לגמרי ומקבל את שם האדמה, או אף האדמה את שמו, שעכשיו היא אדמה מצמחת. ויש לדמות הדבר לזרע ברחם האם, שעכשיו נוצר איחוד ושם דבר מחודש, וכל התוצאות מחמת אותה יצירה

הולכות ובאות. ואח"כ מצאתי שכתב כן להדיא בס' הלכות קטנות למהר"י חאגיז ח"א רס"ז וזה לשונו: "אבעיא להו חיטין הזרועין בקרקע שלא השרישו אי כמונחין בכדא או בטילי לגבי קרקע לענין אונאה או לענין לישבע עליהן וכו', דכל המחובר לקרקע וצריך לקרקע וכו' הוא כעובר במעי אימו וכו', אבל הבשר בתוך המים בקדירה אינו כלום, אם לא ע"י האור. וא"ת עובר במעי אימו נמי אם לא ע"י חום טבעי ולחות שרשי כמונח בכדא דמו לא אמרת כלום, שהטיפה יש בה כל הכוחות הנ"ל וכן החיטה היא כמו הטיפה והארץ כמו הרחם. וכן כתב גם בח"ב סי' ל"ו עי"ש. ואמרת להביא ראיה מפשט הכתובים בישעיה נ"ה פס' י': "כי כאשר ירד הגשם והשלג מן השמים ושמה לא ישוב, כי אם הרוה את הארץ, והולידה והצמיחה, ונתן זרע לזורע וכו'". ואם כן מדמה הכתוב גידול הזרעים להולדה אצל בנ"א וכנ"ל, ודוק היטב. אמנם נראה קצת פלא דמהר"י חאגיז דאיהו מאריה דסברא, לא הביא כן גבי חילוק אופה ממבשל (רס"ו), אלא גבי ביטול זרעים וארץ לענין אונאה ושבועה (רס"ז) ואולי זה עומק הפשט וכמו שכתבנו לעיל, דכל שמירות לבריאות האישה אין בידם ערובה לגידול הולד, והדבר מסור לשמים, וזה שאמרו בירושלמי מאמין בחי עולמים וזורע, ועל כן הביא בחילוק אופה מזורע לסוף הדברים וכן הוא מקצר והולך בכל תשובות ספרו כפי שיראה המעיין. וכן דייקא לענ"ד מש"כ שם (רס"ז) דתשובתו היא: "כפי מ"ש לעיל וכו'" ונראה דלעיל היינו ברס"ו וכמו שביארנו.

גם באפיקי ים (בח"ב סי' ד' בקונ' ענף עץ אבות ענף א' בזורע) כתב כהמנ"ח בחילוק זורע מאופה דממילא נפקא לן דהזריעה היא הפעולה האסורה אחרי שההשרשה לעולם בחול, וכן כתב גם באג"ט בזורע בסעי' ב' ובסעי' כ"ב סק"ד והוכיח כן מכמה מקומות עי"ש.

3. קליטת הזרע בשבת

במנ"ח ברצ"ח הנ"ל אף דלא סבירא ליה ברש"ש דגדר הזורע בשרוש הנה סבירא מ"מ דאיכא חיובא גם בקליטה בשבת. (ונפק"מ לחיוב נוסף במתרים בו, א"נ לחובת עקירה בשבת) בענין האפשרות במציאות שתהא קליטה בשבת כתב דאעפ"י שחלוקים ח"כ בגדר זמן הקליטה מאן דאמר ג' ימים ומאן דאמר י"ד יום (פ"ב דשביעית מ"ו) מ"מ אי"ז אלא לחומרא, דבמציאות אפשר שיקלוט אף באותו היום וכמש"כ בטו"א למס' ר"ה בסוגית אין נוטעין דאם ידעינן דנשרש שרי. ובעצם חיוב על הקליטה משום זריעה הוכיח משביעית (פ"ו מ"ב) דאם נטע פחות מל' יום לפני ר"ה יעקור, ונראה לו דטעמא משום דיקלוט בשביעית, וחשיב כזורע. עוד הוסיף דאף אם ליכא מעשה בקליטה, והביא על זה ראיה מאופה דבאפיה ליכא מעשה ומכלאי בגדים דחייב מלקות אכל פעם שמתרים בו ואינו מוריד, וכנזיר דאמרו לו אל תשתה אל תשתה דחייב בכל פעם.

ולכאורה דבריו תמוהים דלא מבעיא מה שאין מסתבר לאמר דאפשרי הדבר לקליטוה בשבת, ובפרט לדעה דזמן קליטה בי"ד יום דאף אם זה לחומרא מ"מ לאו כולי האי החמירו?! ובעיקר חיוב אקליטה משום זריעה הא פשוט לחלק דגבי שביעית דאיכא מ"ע דשביתת הארץ יש איסור אף בקליטה, ולא משום

זורע וכמו שכתב איהו בהדיא בסמוך. ואף מה שכתב גבי לאו שאין בו מעשה אינו ברור דגבי ראייתו מאופה, הא איהו דמחלק ביניהם דזורע איסורו בזריעה ואית ביה מעשה, משא"כ באופה דהאיסור בתוצאה אלא דמדגמר מעשיו נקרא מעשה האיסור כבר בשימה ע"ג האש וזה פשוט ואין לזה ענין עם דבר שאין בו מעשה. גם ראיתו מכלאיים נלענ"ד דיש לדחות, דשאני התם דהאיסור בעצם השהות וההנאה בכלאיים, וכדכתיב (ויקרא י"ט) "ובגד כלאיים שעטנו לא יעלה עליך" ולא כתוב "לא תעלה". אמנם גבי איסור שתיה דנזיר יעויין בשד"ח במערכת הלמ"ד כלל קכ"ד (פרק ד' עמ' 99) דדבר זה הוא פלוגתא דרבוותא בראשונים ובאחרונים ע"ש. גם בהר צבי למנ"ח ברצ"ח שם הקשה עליו דפשוט המשנה בשביעית לאו משום איסור קליטה דהיינו זריעה אלא משום קנסא. ולאור כל האמור נראה דאין דבריו עיקר להלכה.

4. בגדר זורע אם הוא גם בלא כיסוי

במגן אבות בריש מלאכת זורע כתב, ש"מהות הזריעה שמכסה זרע בקרקע", וכתב שכן משמע ממכות דף כ"א: גבי: "יש חורש תלם אחד וחייב עליו משום שמונה לאוין. החורש, בשור ובחמור וכו' וכלאיים בכרם", ושאלו בגמ' דהאי חורש "היכי משכחת ליה, ואו דמכסיה בהדיר דאזיל?!". וא"כ להתחייב בזורע בכלאיים (דהא לית ליה איסור חורש) צריך לפרש, דמיירי בעניין שחורש ומכסה הזרע תוך חרישתו. והיינו זריעה שמכסהו.

עוד הביא ממשנה דכלאיים פ"א מ"ט דמייתי הש"ס בשבת (נ'): וזהו לשונה: "הטומן לפת וצנונות תחת הגפן, אם היה מקצת עליו מגולים, אינו חושש, לא משום כלאיים, ולא משום שביעית, ולא משום מעשר, וניטלין בשבת". ורב האי גאון (הובא בתוס' שם ובערוך בערך לפת) פירש דמיירי במגילה מקצתו, דאם לא כן הוי זריעה, ואין ניטלין בשבת, וחושש משום כלאיים. (ומשום כך גרס "מקצתן מגולין", ולא "מקצת עליו", דמשמע דאיהו כולו טמון). וכתב, דאף לפירוש התוס' שם, לא פליג בהא על רב האי, ונראה שכוונתו למה שכתב בתוס', דאף אם מיירי במכוסים וטמונים מ"מ דמיירי בדלא אשרוש לא הוי זריעה, וא"כ יש לאמר דבעיקר גדר זריעה דלא הוי בדלא מכוסה מודה לרב האי, אלא דמ"מ פליג עליה גבי מכוסה ולא אשרוש.

עוד כותב להוכיח משבת דף מ"ה. גבי חיטין שזרען בקרקע דאיסור טלטולן משום מוקצה דאם אף במגולין הוי זריעה, א"כ הוי איסור דאורייתא של תלישה. אמנם כבר ציין דאפשר לדחות כפרש"י שם דמיירי בלא השרישו.

באג"ט (בזורע סי' ב' אות ו', ובקוצר סי' י"ב אות כ"ד) האריך למעניתו להוכיח בהיפך, דגדר זורע הוי אף בלא חיפוי. חדא דאם כן מהו חידושו של ר' ינאי (במכות כא): דמחפה בכלאיים לוקה, דלדברי המגן אבות הא כל זריעה כך היא, ועוד שבגמ' (שבת ע"ג): דמקשו מכדי מכרב כרבי ברישא ליתני חורש והדר לתני זורע, ומשני תנא בא"י קשה ואינו יכול לכסות הזרעים בלא חרישה, וא"כ הזורע דתני קודם לכן במשנה היינו זריעה בלא כיסוי, ומוכח אם כן הזריעה אף בלא כיסוי הוי אב הזורע, וחידושו של ר' ינאי דמחפה שהוא מצרכי הזורע

ג"כ מקרי זורע.

וגבי המשנה דטומן לפת דפירש רב האי גאון, דמיירי בדאינם טמונים לגמרי בקרקע, דא"כ והויא זריעה מעליא, ולכאורה משמע דבמכוסה הוי זריעה אף דלא השרישו, ובמגילה לא הויא זריעה אף דהשרישו, ביאר (במלאכת קוצר כנ"ל) עפ"י משנה בפ"ה דמעשרות משנה ב' דתנן: "בצלים משהשרישו בעליה טהרו מלטמא. נפלה עליהם מפולת והם מגולים, הרי אילו כנטועים בשדה". ופירש בר"ש: "טהרו מלטמא - דכזרועין דמו ולא מקבלי טומאה וכו', דריבתה תורה בטהרת זרעים, על כל זרע זרוע אשר יזרע טהור הוא, אבל לשאר מיילי כתלושים דמו". וגבי דנפלה עליהם מפולת והם מגולים פירש: "והן מגולין - עלין שלהם בדרך גדילתן". ומה שאמרה המשנה "דהרי אילו כנטועים בשדה". כפשוטו דחשיבי כזרועים לכל דבר. (וע"י ברא"ש בשו"ת כלל ב', דהעיר דאפילו מאליהן כוסו הריהם כזרועים לכל דבר.) והנה בירושלמי שם בשם ר' ינאי, דערימה של בצלים שהשרישה, התולש מהן בשבת פטור, דאינו רוצה בהשרשתן, ומשמע דאם היה רוצה בהשרשתן אף דהן מגולין היה נחשב זריעה, וכשהם מכוסים אף דאינו רוצה בהשרשה מ"מ הוי זריעה. וכ"כ במג"א בשל"ז סק"ד דבסיפא בשנפלה עליהן מפולת גם אם אינו רוצה בהשרשתן הוי זריעה.

והשתא מבאר שפיר לשיטות הראשונים גבי לפת. דהמשנה שנקטה טומן לפת ולא זורע, משמע דאינו רוצה בהשרשה אלא בשמירה, וכל שכן לפי מה שכתב ברא"ש והר"ש בשם הירושלמי, דבטמן אגודה גלי דעתיה שאינו רוצה בהשרשה, והתוס' לגירסא דידן דמקצת עליו מגולין מוקי בדלא אשרוש, ורב האי דגריס מקצתן לא בעי להעמיד בדלא אשרוש, דהיינו רישא דמתניתין בפ"ה דמעשרות דבדלא בעי השרשה לא הוי זריעה, והקשה לגירסא דידן דמקצת עליו, דהיינו סיפא דמתניתין דהתם, דהא הויא זריעה אף בדלא בעי השרשה. אמנם בסיכום ליכא פלוגתא אלא בציור המקרה, דלכו"ע אם רוצה השרשה כמגולין נמי הוי זריעה, כדמוכח מהירושלמי הנ"ל, ואם אינו רוצה השרשה כמגולין לא הוי זריעה, אבל במכוסין לעולם הוי זריעה. לפי המתבאר דגדר זריעה הוי אף במגולה, אבל אכתי תלוי ברצון להשרשה, מה שאין כן במכוסה דלעולם הוי זריעה אף דלא בעי להשרשה, וגם עולה כן ממה שכתבנו לעיל, דטעם דאיסור זריעה הוי מיד בזריעתו היינו מדבטיל כלפי ארעא ומקבל את שמה עי"ש, מצינן אולי לפשר בין שיטת המנ"ח לרש"ש, גבי לקיטת הזרעים אחרי זריעתן, דאפשר דדברי המנ"ח דוקא במכוסים, ודברי הרש"ש במגולים, דלא הוי ממש דזריעה מעליא, ואין הדבר מוכרע. (ויש אולי גם לדייק כן בלשון ר"ה גאון דגבי מכוסה נקט לישנא ד"זריעה מעליא", ומשמע דאיכא זריעה דאינה מעולה, ומאי היא - במגולה, ואף דמשמע דמ"מ ברוצה בהשרשה גם היא הויא מעולה, אין זה ברור, ועל כל פנים לענין לקטן אפשר דמהני.)